

اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع رسانی

گردآوری و تنظیم: نرگس پیری زاده
کارشناس کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

مقدمه

- اخلاق، اصطلاح جامعی است که در برگیرنده روش‌های گوناگون تجربه کردن و فهم زندگی اخلاقی است.
- از عوامل تاثیرگذار بر شایستگی و بایستگی حرفه‌ها، می‌توان به اخلاق حرفه‌ای اشاره کرد.
- کتابخانه‌ها به عنوان مراکز فرهنگ و تمدن و نیز کتابداران به عنوان مرکز مدیریت کتابخانه از طریق انتقال دانش و اندیشه در توسعه آرمان‌های والای بشری، نقش بزرگی ایفا کرده‌اند.

- فرهنگ وبستر حرفه‌ای بودن را این‌گونه تعریف می‌کند: رفتار، مقاصد یا خصوصیات که یک فرد حرفه‌ای را توصیف می‌کنند و نشان می‌دهند. و در این تعریف «حرفه» به معنای کاری است که نیازمند دانش تخصصی و اغلب آماده شدن علمی طولانی‌مدت و متمرکز است که در دانشگاه انجام می‌شود.
- این تعریف اشاره می‌کند که حرفه‌ای بودن شامل گروهی از ویژگی‌ها و خصوصیات است که همه با هم و در کنار هم حرفه‌ای بودن را می‌شناسانند و تعریف می‌کنند.

تاریخچه اخلاق حرفه‌ای

- تاریخ تدوین اصول اخلاق حرفه‌ای به حدود سیصدسال پیش از میلاد برمی‌گردد که متعلق به حرفه پزشکی می‌باشد.
- علم اخلاق شاخه‌های از فلسفه است که سقراط بنیانگذار تاریخ فلسفه مسیر آن را از فلسفه طبیعت به فلسفه تاریخ کشاند.
- ارسطو معروفترین شاگرد افلاطون نظریه اعتدال را در مورد امور اخلاقی مطرح کرد.

تعاریف

- اخلاق حرفه‌ای یکی از شعبه‌های اخلاق است که می‌کوشد به مسائل اخلاقی حرفه‌های گوناگون پاسخ داده و برای آن اصولی خاص متصور شود.
- اخلاق حرفه‌ای به مسائل و پرسش‌های اخلاقی و اصول و ارزش‌های اخلاقی یک نظام حرفه‌ای می‌پردازد و ناظر بر اخلاق در محیط حرفه‌ای است.

■ ضرورت توجه به اخلاق

دو جنبه اخلاق: اجتماعی ، فردی

- اخلاق حرفه‌ای یکی از مصداق‌های اخلاق کاربردی است.
- امروزه تدوین و ترویج قواعد و کدهای اخلاقی در همه سازمان‌های خدمت محور به امری متداول و رایج تبدیل شده است.
- قواعد و کدهای اخلاقی بیان ارزش‌ها درباره مسائل معینی می‌باشند. کدها معیار صحت رفتارهای حرفه‌ای را در موقعیت‌های مختلف بیان می‌کنند.

▪ اخلاق حرفه‌ای دربرگیرنده مجموعه‌ای از احکام و ارزش‌ها، تکالیف، رفتارها و سلوک و دستورهای برای اجرای آنها است.

▪ قوانین اخلاقی باید هشت حوزه را پوشش دهند:

اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع رسانی

- قواعد اخلاقی اولین بار در قرن نوزدهم توسط ماری پلامر (mary plummer) مدیر دانشکده کتابداری و اطلاع رسانی موسسه پرت (pRatt institute) در نیویورک آمریکا مطرح شد. که گفت: پزشکان، حقوقدانان، روحانیون، استادان دانشگاه و افسران ارتش دارای مقرراتی با این پیش فرض هستند که درستکاراند و مایلند چنین بمانند. کتابداران و مربیان نیز باید قوانین اخلاقی خود را وضع کنند.

- بنابه تعریف دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی: اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از کنش‌ها و واکنش‌های اخلاقی پذیرفته شده است که از سوی سازمان‌ها و مجامع حرفه‌ای مقرر می‌شود تا مطلوبترین روابط اجتماعی ممکن را برای اعضای خود در اجرای وظایف حرفه‌ای فراهم آورد.
- کتابخانه‌ها نیازمند قواعد اخلاقی می‌باشند و حاکمیت اخلاق حرفه‌ای در کتابخانه‌ها و در میان کتابداران نقش اساسی و قاطع بر کنترل، انتخاب، سازماندهی، حفاظت و اشاعه اطلاعات دارد و قادر است به میزان چشمگیری حرفه را در کاهش تنش‌ها و دستیابی به اهداف موردنظر یاری کند.

▪ تاثیر اخلاق در علم کتابداری از دو جنبه است:

۱. کتابخانه و فعالیت آن منشا پیدایش و گسترش اخلاقیات و رشد فرهنگ اخلاقی مردم است

۲. نقش اخلاق کتابدار و میزان پایبندی او به اخلاقیات و تعهدات حرفه‌ای کتابداری که برگرفته از تعالیم والای انسانی و اخلاق برتر اجتماعی است

■ از جمله دلایل عمده اهمیت وجود قواعد و اصول اخلاقی در کتابداری و اطلاع‌رسانی عبارتند از:

- (۱) اصول اخلاقی نماینده ارزش‌های زیربنایی حرفه می‌باشد
- (۲) تدریس و آموزش ارزش‌های زیربنایی حرفه به کتابداران جدید مفید است
- (۳) خواندن، بازخوانی و گوش دادن به مباحث حرفه‌ای و به کارگیری مواد قانونی یک اصل اخلاقی، شبیه‌سازی ارزش‌های مهم حرفه‌ای را ارتقا می‌بخشد
- (۴) هنگامی که مسائل اخلاقی پیچیده‌ای رخ می‌دهد و ملاحظات اخلاقی مهم ممکن است نادیده گرفته شوند، اصول اخلاقی حرفه‌ای می‌تواند به عنوان یک راهنمای تصمیم‌گیری و تلنگری برای وجدان شخص باشد.

- در سال ۱۹۸۰ متخصصان حوزه کتابداری در آمریکا مجموعه‌های از قواعد مقدماتی فراهم آوردند که درونمایه آن را سه موضوع تشکیل می‌داد:

مولف‌ها و زمینه‌های مورد توجه اخلاق در کتابداری و اطلاع‌رسانی

▪ ملاحظات اخلاقی در بافت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی:

دسترسی آزاد به اطلاعات و تاثیرات اطلاعات، تصمیمات مربوط به انتخاب منابع، حفظ حریم شخصی، حق مولف، سازماندهی اطلاعات، خط مشی اطلاع‌رسانی، کیفیت اطلاعات، اداره کتابخانه، تخلفات مربوط به حریم شخصی افراد، نارسائی‌های سازماندهی و مسائل آرشیوی.

■ اخلاق اطلاع رسانی:

■ یک زمینه اخلاق کاربردی است که استفاده یا عدم استفاده از اطلاعات را مورد توجه قرار می‌دهد و حوزه‌هایی مانند مالکیت

اطلاعات و حقوق مالکیت فردی، دسترسی آزاد یا محدود به اطلاعات، استفاده از اطلاعات دولتی، حفظ حریم شخصی و تامین

محرمانگی (محرمانه بودن یا نبودن) یکپارچگی داده‌ها و جریان بین‌المللی اطلاعات را در برمی‌گیرد.

▪ مسائل اخلاقی مطرح اطلاع‌رسانی در چارچوب امور مربوط به تولی، اشاعه و کاربرد اطلاعات:

اصول اخلاقی در
کاربرد اطلاعات

اصول اخلاقی در
زمینه اشاعه
اطلاعات (در اختیار
بودن، رازداری، کمال)

اصول اخلاقی در
زمینه تولید اطلاعات

▪ اصول اخلاقی کتابداری:

ارائه خدمات به استفاده‌کنندگان، فراهم‌آوری امکان دسترسی یکسان به اطلاعات، استقلال حرفه‌ای و آزادی هوشمندانه، کمک به ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، کمک به سوادآموزی، حفظ و نگهداری منابع، رعایت بی‌طرفی در حرفه، احترام به عقاید دیگران، فراهم‌آوری برای اقلیت‌های قومی و فرهنگی، رازداری در مواجهه با مسائل محرمانه کاربران، حمایت از حق مولف و حقوق مالکیت فردی.

▪ سه اصل مهم اخلاق از نظر جامع آماری پژوهش (کتابداران و دانشجویان کتابداری):

- (۱) انجام وظیفه به فوریت، دقت و وقت‌شناسی
- (۲) رعایت صداقت و درستی در انجام وظایف محول شده
- (۳) به کارگیری ابتکار عمل و احساس مسئولیت و نظم در کلیه فعالیت‌های حرفه

کدهای اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع‌رسانی

- کشورهای مختلفی کدهای اخلاقی در حرفه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی تدوین کرده‌اند که کدهای مربوط به ۳۵ کشور در پایگاه اطلاعاتی فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابداری (IFLA) ثبت شده است.

■ استرالیا

۱. حمایت از دسترسی آزادانه به جریان آزاد اطلاعات و اندیشه‌ها
۲. مالکیت معنوی دیگران و احترام به آن
۳. حمایت از حق کاربران در دسترسی محرمانه به اطلاعات
۴. برخورد محترمانه با کاربران
۵. پیشگیری از شرایطی که موجب برخورد عقاید کاربران و کتابداران می‌شود.

■ آمریکا

۱. فراهم آوردن بالاترین سطح خدمات برای همه کاربران کتابخانه از طریق منابع سازماندهی شده مفید و مناسب
۲. سیاست خدمات‌رسانی و دسترسی مساوی، پاسخ صحیح، بدون تعصب و مودبانه به درخواست
۳. حقوق تمام مراجعان به کتابخانه در خصوص محرمانه و خصوصی بودن اطلاعات دریافتی و منابعی که امانت گرفته یا در خصوص آن مشورت می‌خواهند، محترم شمرده می‌شود.
۴. بین اعتقادات شخصی و وظایف حرفه‌ای باید تمایز قائل شد؛ به گونه‌ای که عقاید شخصی بر مسئولیت‌های ما در برابر مؤسسه و نیز دسترس‌پذیر کردن اطلاعات تأثیر نگذارد.

■ سنگاپور

۱. شناساندن منابع و خدمات کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی به کاربران بر عهده‌ی کتابدار است.
۲. خدمات باید به شکل عادلانه و بی‌طرف به کاربران کتابخانه ارائه شود.
۳. مسئولیت محرمانه نگه‌داشتن هرگونه اطلاعاتی که در تماس کتابدار با کاربر به دست می‌آید، بر عهده‌ی کتابدار است.

چین

۱. کارمندان کتابخانه باید مجموعه‌ای سازمان یافته و خدماتی صحیح، دقیق و بدون تعصب برای کاربران خویش فراهم آورند.
۲. کارمندان کتابخانه باید از حق تمامی کاربران خویش برای دسترسی آزاد و برابر به منابع اطلاعاتی، بدون هرگونه تبعیض، دفاع کرده و آن را ارتقاء دهند.
۳. کارمندان کتابخانه باید به حقوق محرمانه‌ی کاربران خویش احترام گذاشته و محرمانه بودن روابط بین خود و کاربران را تضمین کنند.

■ کدهای اخلاقی تدوین شده توسط ایفلا:

۱. دستیابی به اطلاعات
۲. مسئولیت در قبال افراد جامع
۳. محرمانگی و شفافیت
۴. دسترسی آزاد و پرورش توانایی های فکری
۵. بی طرفی و مهارت های حرفه ای

متشكرم!

